

## تأثیر فعالیت های فرهنگی مساجد بر شخصیت سازی جوانان

زهرا امیری فر

### چکیده

جوانان برترین سرمایه های کشور به شمار می روند و تلاش در جهت توسعه آگاهی های دینی آنها از اهمیت به سزایی برخوردار است ، اگر میزان معرفت جوانان به آموزه های دین از رشد مطلوبی بهره مند باشد، شخصیت دینی آنان به گونه ای شایسته شکل خ واهد گرفت، اما اگر از تربیت لازم برخوردار نباشند، زمینه اصلاح جامعه فراهم نخواهد شد. بنابراین یکی از چیزهایی که می تواند شخصیت جوانان را مطابق آموزه های دینی بارور سازد ، مسجد می باشد؛ در این مقاله سعی شده که به تأثیر فعالیت های فرهنگی مساجد بر شخصیت سازی جوانان پرداخته شود، متأسفانه تهاجم فرهنگی از طریق ابزارهایی مانند : شبکه های ماهواره ایی ، سایت های اینترنتی ، اعتیاد به موبایل و اس ام اس ، بازی های رایانه ایی و ... از عواملی هستند که باعث کمرنگ شدن ارزش های دینی و به تبع آن کاهش حضور جوانان در مسجد گردیده است لذا ضرورت ایجاد می کند که در این زمینه فعالیت های بیشتری صورت بگیرد در اینجا کار فرهنگی مساجد به دو روش می باشد از جمله : روش های مستقیم ( برگزاری اعتکاف ، نماز جماعت ، مراسم دعا ، کلاس های آموزش قرآن ، و...) روش های غیرمستقیم (مسابقات ورزشی و آدو های تفریحی و...) می تواند نقش مهمی در تقویت ایمان ، استقلال طلبی ، کشف استعداد های نهفته ، بصیرت افزایی در مقابله با هجمه های فرهنگی ، شناخت نقاط قوت و ضعف ، و ... بر شخصیت جوانان داشته باشد . لذا هدف از نگارش این مقاله بررسی تأثیرات فعالیت های فرهنگی مساجد بر شخصیت سازی جوانان می باشد که به روش توصیفی و شیوه ی کتابخانه ای گردآوری شده است .

کلیدواژه ها: تأثیر، جوانان، شخصیت ، فرهنگ ، مساجد

<sup>۱</sup> . طلبه سطح ۲، حوزه علمیه فاطمیه سلام الله علیها، شهرستان بردسیر

## مقدمه

مسجد به عنوان اصلی ترین پایگاه اسلامی و مرکز فعالیت های فرهنگی نقش مهمی در تربیت و شخصیت سازی جوانان دارد. پایگاهی که همواره در روایات از آن به بزرگی یاد شده است.

یکی از رسالت های پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) پس از دریافت وحی الهی و رساندن آن به مردم، ایجاد پایگاهی به نام مسجد بود تا مکانی برای عبادت خداوند متعال و تشکیل اجتماعات اسلامی و مردمی باشد به طوری که بعد از گذشت قرن ها از پیدایش اسلام مسجد نه تنها ارزش و اعتبار خود را حفظ کرده بلکه همواره در دوره های مختلف زمانی، نقش مهمی در تحولات، اجتماعی، سیاسی، و فرهنگی داشته است در کشور ما خصوصا در دوران انقلاب اسلامی و هشت سال دفاع مقدس فعالیت های فرهنگی بسیاری در مساجد برگزار می شود از جمله: بسیج نیروهای مردمی، سازماندهی و پشتیبانی نیروهای بسیجی و مردمی و... به چشم می خورد که از این میان جوانان درکنار سایر قشرهای مردم حضور پررنگی در برنامه های فرهنگی مساجد ایفا کردند؛ که نتیجه اش پیروزی انقلاب اسلامی و جنگ هشت سال دفاع مقدس است.

همچنین حضور جوانان در نمازهای جماعت ایجاد کلاس های آموزشی و... نقش مؤثری بر فعالیت های فرهنگی مساجد دارد، در این باب تحقیقات بسیاری شده است، از جمله: جایگاه مسجد در فرهنگ اسلامی، نوشته علی رضایی، انتشارات ثقلین، که به کارکردهای مساجد و عوامل جذب جوانان به مسجد پرداخته است اما درباره تاثیر فعالیت های فرهنگی بر شخصیت سازی جوانان بحثی نکرده است. کتاب فعالیت های فرهنگی در مسجد، نوشته محمد بیرانوند، انتشارات اقیانوس معرفت که به شیوه های جذب و چگونگی اجرای فعالیت های فرهنگی در مسجد و بعضی از آنها را مورد بررسی قرار داده است. بنابراین هیچ کدام از منابع مذکور در زمینه تاثیر فعالیت های فرهنگی مساجد بر شخصیت سازی جوانان به صورت کامل و جامع

بحث نکرده، تحقیق پیش رو در صدد بیان تأثیر فعالیت های فرهنگی بر شخصیت سازی جوانان به صورت کامل تر می باشد.

امروزه با گذشت زمان و سپری شدن آن روزهای سخت نه تنها کارکرد مساجد در کشور تفاوت پیدا کرده بلکه با کمرنگ شدن حضور جوانان در مساجد فعالیت های فرهنگی مساجد نیز کمرنگ شده است که منجر به انحراف اخلاقی و فساد اخلاقی در بین جوانان می شود و متأسفانه در سال های بعد از جنگ تحمیلی بخاطر سهل انگاری، نبود برنامه ریزی صحیح و بی اعتنائی به این سنگر اسلامی، مسجد در گرایش و جذب جوانان ضعیف عمل کرده است. لذا ضرورت ایجاد می کند در جامعه امروزی با تغییر نسل جوان و تحول روحیات آنها نقش مسجد به عنوان کانون تربیت دینی بر شخصیت سازی جوانان به روشنی مشخص گردد.

جوانی که امروزه در قرن بیست و یکم به سر می برد جوانی است که با بحران هویت دینی و فرهنگی روبه رو است و با هجمه های فرهنگی بیگانگان دست و پنجه نرم می کند. بنابراین توجه به جوانان با هدف کمک به مشکلات آن ها و پاسخ به شبهات آنان نیاز به فعالیت های فرهنگی مساجد و علمای دین دارد تا شخصیت آنان را بسازد.

هدف از نگارش مقاله این است که رسالتی سنگین برای تمامی افراد تأثیرگذار در عرصه های فرهنگی به خصوص فعالیت های فرهنگی مساجد احساس شود تا از چنین ویروس خطرناکی جلوگیری کنیم؛ زیرا فعالیت های فرهنگی مساجد اهمیت بسزایی در شخصیت سازی جوانان ایفا می کند و می تواند به روح پرسشگر و کنجکاو جوانان پاسخی در خور نیازهایشان بدهد و الگوی شایسته ای از دین و فرهنگ اسلامی به آنان معرفی کند؛ لذا این مقاله درصدد پاسخ به این سوال است که چگونه فعالیت های فرهنگی مسجد بر شخصیت سازی جوانان تأثیر می گذارد؟

## مفهوم شناسی

تأثیر: اثر گذاشتن در چیزی<sup>۱</sup>

<sup>۱</sup> حسینی دشتی، معارف و معارف، ج ۳، ص ۱۵۷۶

**فرهنگ در لغت:** علم و ادب، آداب و سنن.<sup>۱</sup> در اصطلاح: عبارت است از امور متداوله در میان یک قوم و ملت (اعم از رسوم، آداب و سنن) که آحاد آن قوم به درکافت و عمل به آن‌ها پایبند باشند، آن چنان که زیر بنای اندیشه‌ها و مبنای تصمیم‌های آنان بوده و شکل دهنده مغز آن‌ها است.<sup>۲</sup>

**مساجد:** جمع مسجد، عبادت‌های ویژه در اسلام<sup>۳</sup>

**جوان:** یعنی برنا، هر چیزی که از عمر آن چندان نگذشته باشد، در مقابل پیر، در لغت عربی «الشباب» و «الفتی» و «الحديث» به معنای جوان و «الشبيه» و «الشباب» و «الفتا» و «الحديث» به معنای دوران جوانی می‌باشد.<sup>۴</sup> در اصطلاح: در حقیقت مرحله‌ای است که دیگر نشانی از صفات کودکی نباشد و فرد از نظر شکل و ظاهر همچون بزرگسالان می‌باشد و سعی دارد که به کسب موقعیت اجتماعی آنان دست یابد، در حقیقت پس از سپری شدن تحولات بلوغ در طول نوجوانی، ایام جوانی فرا می‌رسد که به محیط وسیع جامعه قدم می‌گذارند و می‌خواهند فردی مفید و فعال بوده و مورد پذیرش جامعه قرار بگیرند. لذا در صدد کسب شخصیت اجتماعی لازم بر می‌آیند.<sup>۵</sup>

**شخصیت از نظر لغوی:** مجموعه عوامل باطنی یک شخص، خاصه هر فرد، منش مستقل، شرافت، رفعت، بزرگواری و مرتبت.<sup>۶</sup> ویژگی‌های بدنی، ذهنی، عاطفی، اجتماعی و اخلاقی هر فرد اعم از امور مورثی، اکتسابی است که او را به طور آشکار از دیگران مشخص می‌کند، شامل آنچه امروز هست و فردا ام‌یدوار است بشود، پس هر صفتی که فرد را از دیگران ممتاز می‌کند، جنبه‌ای از شخصیت اوست.<sup>۸</sup> در اصطلاح: مجموعه‌ای از رفتار و شیوه‌های تفکر شخصی در زندگی روزمره که با ویژگی‌های بی‌همتا بودن، ثبات و قابلیت پیش‌بینی مشخص می‌شود.<sup>۹</sup> خلاصه آنکه هر کس بنابر عادت و سنجیه‌ای که دارد راه و روش و مذهب و طریقتی را در زندگی می‌پیماید و مجموعه سجایا و روش زندگیش بیانگر شخصیت او می‌باشد.<sup>۱۰</sup> از نظر روانشناسان از جمله آلپورت: شخصیت سازمان‌متحرکی از منظومه‌های روانی و بدنی در درون فرد است که سبب سازگاری بی‌همتا و بی‌نظیر او با محیط می‌شود. وی شخصیت را مظهر عادات و رفتار و خوی آدمی می‌داند که چگونگی تطبیق او با محیطش را

<sup>۱</sup> حسینی دشتی، معارف و معاریف، ج ۶، ص ۴۲۳۲

<sup>۲</sup> همان، ص ۴۲۳۲،

<sup>۳</sup> همان، ج ۷، ص ۵۰۹۶

<sup>۴</sup> سلیمانی فر، بررسی شخصیت جوان از دیدگاه حدیث علم روانشناسی، ص ۲۴

<sup>۵</sup> سلیمانی فر، همان، ص ۲۴

<sup>۶</sup> معین، فرهنگ معین فارسی، ج ۱، ص ۷۸۴

<sup>۷</sup> حسینی دشتی، معارف و معاریف، ج ۵، ص ۳۳۶۰

<sup>۸</sup> سلیمانی فر، بررسی شخصیت جوان از دیدگاه حدیث و علم روانشناسی، ص ۱۷

<sup>۹</sup> آصفی، اخلاق از دیدگاه قرآن، ص ۲۰۷

<sup>۱۰</sup> سلیمانی فر، بررسی شخصیت جوانان از دیدگاه حدیث و علم روانشناسی، ص ۱۸

مشخص می کند.<sup>۱</sup> لذا هدف از بررسی تأثیر فعالیت های فرهنگی مساجد بر شخصیت سازی جوانان همی تعریف می باشد تا جوانان بتوانند به کمک شناخت و معرفت، راه صحیح و سعادت را پیدا کنند.

## تأثیر فعالیت های فرهنگی مساجد بر شخصیت سازی جوانان

اساسی ترین و مهم ترین تأثیر گذاری فعالیت های فرهنگی مساجد بر شخصیت سازی جوانان، جذب جوانان به مساجد می باشد، جذب جوانان از حساسیت و اهمیت بالایی برخوردار است که به معنای دیگران را جذب کردن و به سوی خود کشیدن، در اینجا هدف از جذب کشاندن افراد به سوی ما نیست بلکه ما وسیله هستیم تا فرد با فعالیت های فرهنگی علاقه مند شود. در این نوع جذب می خواهیم جوانان را با خدای خودشان آشنا، و روح بندگی را در دلشان زنده کنیم، این فعالیت های فرهنگی به دو روش مستقیم و غیرمستقیم انجام می شود، عبارتند از:

### ۱- روش های مستقیم:

#### ۱-۱- برگزاری نماز جماعت:

نماز جماعت در هر مسجد؛ محور اساسی فعالیت های فرهنگی است و از کارکرد های مهم مسجد می باشد. جهت صحیح، کار فرهنگی هنگامی مشخص می شود که کارهای فرهنگی رو بسوی نماز و دعوت به آن باشد. لذا معیار، شاخص و میزان کارهای فرهنگی یک مجموعه برپایی نماز جماعت است، یعنی اگر هزاران کار فرهنگی در یک مجموعه انجام شود ولی نماز جماعت مورد بی مهری قرار گیرد، آشکار می شود که کارهای فرهنگی نشأت گرفته از فرهنگ دینی نبوده است.<sup>۲</sup>

نماز جماعت پاداش بسیار، برکات فراوان و فوائد فردی، آثار اجتماعی بسیاری دارد بنابراین جوانان با شرکت در نماز جماعت که یکی از برنامه های فرهنگی مساجد می باشند می تواند تأثیرات بسیاری بر شخصیت جوانان بگذارد از جمله: شکوه مسلمانان و موحدان به خصوص جوانان را می رساند، ذوب شدن فرد در جمع در یک عبادت توحیدی است، مقدمه ی وحدت و عامل تقویت روح برادری است، زمینه ی شناخت افراد و مشکلات و نیاز های آنان، بهترین و

<sup>۱</sup> فلسفی، جوان از نظر عقل و احساسات، ج ۲، ص ۵  
<sup>۲</sup> بیرانوند، منشور اجرایی فعالیت های فرهنگی در مسجد، ص ۲۲۲

شرایط محیط به مقدار قابل ملاحظه ای در ساختن خلق و خوی آدمی مؤثر است و هر انسانی با صفات و خلقیات متناسب با محیط طبیعی خود بار می آید؛ از عوامل بسیار مؤثری است که استعداد اجتماعی جوانان را به فعلیت می رساند، و شخصیت جوان را پایه گذاری می کند. مسجد نیز به عنوان یکی از محیط هایی که به عنوان پایگاه اسلامی، مرکز فعالیت های فرهنگی و تربیت دینی است. بهترین مکان برای رشد و شخصیت سازی جوان به حساب می آید. در تأثیرگذاری و قابلیت مسجد در ارتقاء آموزش های دینی تردیدی وجود ندارد؛ اما نکته ای که اینجا باید مورد توجه قرار بگیرد حضور جوانان در مسجد می باشد که با توجه به تبلیغات گسترده دشمنان از طریق فضای مجازی و شبکه های ماهواره و... حضور جوانان را در مسجد کم رنگ شده است و جوانان اوقات فراغ تشنه را به جای رفتن به مساجد و شرکت در برنامه های فرهنگی، گاهی وقتشان را با دوستان ناباب و در محیط های آلوده به گناه می گذارند.

از این رو مشخص می شود که کار فرهنگی مساجد از اهمیت بسزایی برخوردار است و نقش اساسی و مهمی در تربیت و شخصیت دینی جوانان ایفا می کند؛ بنابراین تأثیر فعالیت های فرهنگی مساجد بر شخصیت سازی جوانان بهترین زمینه برای رشد و دست یابی به استعداد های نهفته و مسئولیت پذیری جوانان می باشد چراکه؛ جوانان با شرکت در برنامه های فرهنگی ازجمله: برگزاری نمازجماعت، اعتکاف، کلاس های قرآنی، جلسات پرسش و پاسخ، مسابقات ورزشی، اردوهای تفریحی و... می توانند به شخصیت دینی مطابق آموزه های دینی دست پیدا کنند.

علاوه بر این ساختن انسان های خداترس، متقی و تسلیم در برابر رضای حق و معبود حقیقی در سایه تربیت دینی که هم مقتضای فطرت، و کنترل کننده غریزه و هواهای نفسانی و لذت های دنیایی، از مؤثرترین روش هاست که تنها با فعالیت های فرهنگی مساجد که پایگاه اسلامی می باشد می تواند صورت بگیرد.

براساس این یافته ها می توان گفت تهاجم فرهنگی و تبلیغات غرب در جهت تحمیل فرهنگ غربی، با از بین بردن اخلاق اسلامی و معنویات از افراد جامعه، زمینه بروز ناهنجاری های رفتاری بسیاری را به خصوص در نوجوانان و جوانان فراهم آورده است، چنانکه جوامع غربی از طریق ماهواره و گسترش شبکه های غیر دینی، در صدد تضعیف ارزش های دینی، برآمده و یا با پخش فیلم های مبتذل هدفمند، کانون خانواده ها را هدف قرار داده اند.

در این راستا باید فعالیت های فرهنگی بیشتری انجام گرفته شود از جمله : برگزاری کلاس های رشد علمی، مسابقات کتاب و کتاب خوانی، کانون های ازدواج آسان در مسجد، خدمات درمانی رایگان به اهل مسجد، برگزاری کلاس های تقویتی، و... که علاوه بر اینکه باعث جذب جوانان مساجد می شود، برنامه های غربی که هدف آن ها تضعیف روحیه جوانان برای حضور در مسجد می باشد را ر و به شکست می برد و از طرف دیگر شرکت جوانان در برنامه های فرهنگی، روحیه شهادت طلبی، ایثار و جهاد در راه خدا را در شخصیت خود تقویت می کنند و همچنین تأثیرات معنوی و درونی زیادی بر جوانان می گذارد و منجر به تقویت فرهنگ اسلامی می شود.

همچنین عبادت، خواندن قرآن، و... که از شاخصه های دینی به شمار می روند جوانان را به خدا نزدیک می کند و جلوی کج روی ها فردی و گروهی را می گیرد، انسان را به خدا پیوند می دهد و از پلیدی ها و هوس ها و گرایش های بی ارزش و خود خواهی ها می رها کند و تسلیم خدا می گردانند؛ بر این اساس جوان مسئول اعمال خویش می باشد، در رفتار و کردارش که همان شخصیت او را تشکیل می دهد تغییرات اساسی رخ داده و به خود سازی خویش می پردازد.

حاصل پژوهش نشان می دهد که برنامه های فرهنگی مساجد تأثیرات فراوانی بر شخصیت جوانان می گذارد، یکی از اساسی ترین و مهم ترین مسائلی است که باید پژوهش ها و مقالات بسیاری در این زمینه صورت بگیرد. بنابر این اجرای برنامه های فرهنگی مساجد توسط مسئولان و متولیان مسجد و... می تواند باعث افزایش حضور جوانان به مسجد، و در افزایش دانش و آگاهی دینی آن ها از طریق تشویق به شرکت در کلاس ها و برنامه های علمی و فرهنگی مؤثر واقع شود. پیشنهاد می شود که برنامه های فرهنگی به صورت عملی و جذاب از روش های تأثیرگذار، به روز متناسب با روحیه جوانان در مساجد صورت بگیرد تا تأثیرات برنامه های فرهنگی بر شخصیت سازی جوانان برای افراد جامعه به خوبی روشن گردد. همچنین این مقاله پیش رو، نیاز به پژوهش های دیگری دارد که در دایره ی این مقاله نمی گنجد. از آن جایی هم که تهاجم فرهنگی غرب علیه فرهنگ اسلامی غرب علیه فرهنگ اسلامی بر کاهش حضور جوانان در مساجد تأثیرات سوء و مخرب داشته است. لذا باید در آینده مقالات و پژوهش هایی

در جهت ارائه راهبردهای خنثی سازی تهاجم فرهنگی و راه های مقابله با تهاجم فرهنگی و اثرات سوء آن بر جوانان پرداخت.

## فهرست منابع و مأخذ:

※قرآن

- ۱-الیکایی، قربانعلی، ناز و نیاز، پژوهشکده تحقیقات اسلامی نمایندگی ولی فقیه در سپاه، بی تا، اداره ی آموزش عقیدتی سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سپاه، چاپ چهارم پاییز ۱۳۸۶
- ۲-آصفی، محمد مهدی، اخلاق از دیدگاه قرآن، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، قم: مؤسسه بوستان کتاب، چاپ اول ۱۳۹۵
- ۳-بیرانوند، محمد، منشور اجرایی فعالیت های فرهنگی در مسجد بارویکرد کادر سازی، اصفهان: اوقیانوس معرفت، چاپ پنجم ۱۳۹۱
- ۴-حسینی زاده، علی، حاجی ده آبادی، محمد علی، بررسی مسائل تربیتی جوانان در روایت، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تهران، سازمان فرهنگی هنری شهر تهران: چاپ سوم تابستان ۱۳۸۶

۵- حسینی دشتی، مصطفی، معارف و معاریف دایره المعارف، تهران: سپید موی اندیشه، ج ۳، چاپ اول،

۶- \_\_\_\_\_، سپیدموی اندیشه، ج ۵، چاپ اول

۷- \_\_\_\_\_، سپید موی اندیشه، ج ۶، چاپ اول

۸- \_\_\_\_\_، سپیدموی اندیشه، ج ۷، چاپ اول

۹- خا منه ایی، علی، برخورد شایسته با جوانان از نگاه مقام معظم رهبری (مدظله)، تهران: مؤسسه فرهنگی قدرولایت، چاپ پنجم ۱۳۸۶

۱۰- ری شهری، محمد، حسینی، حمید، سیفی، حمید رضا، میزان الحکمه، بی تا، دارالحدیث، چاپ سوم، ۱۳۸۳

۱۱- سلیمانی فر، ثریا، بررسی شخصیت جوان از دیدگاه قرآن حدیث و علم روانشناسی، تهران: فرهنگ مکتوب، چاپ سوم ۱۳۸۵

۱۲- صبور، حسین، اصول عمومی تربیت بدنی بانوان، قم: نشر هاجر وابسته به مرکز مدیریت حوزه علمیه خاوران، چاپ هفتم ۱۳۸۹

۱۳- علیان نژادی، ابوالقاسم، اعتکاف عبادتی کامل، قم: انتشارات امام علی ابن ابی طالب (علیه السلام)، چاپ هفتم، تابستان ۱۳۸۹

۱۴- فلسفی، محمد تقی، ج وان از نظر عقل و احساسات ۲، تهران: نشر فرهنگ اسلامی، چاپ پنجم، ۱۳۸۴

۱۵- قرائتی، محسن، پرتوی از اسرار نماز، ستاد اقامه نماز، چاپ سیزدهم، تابستان ۱۳۷۴

۱۶- \_\_\_\_\_، راز نماز، تهران: مؤسسه فرهنگی درسهای از قرآن، چاپ هفتم ۱۳۸۵،

۱۷- \_\_\_\_\_، شیوه های دعوت به نماز، تهران: ستاد اقامه نماز، چاپ چهاردهم، تابستان ۱۳۹۵

۱۸- کلینی ، یعقوب ، هاشم رسولی ، اصول کافی ، تهران : دفتر نشر فرهنگ اهل البيت (عليه السلام) ، ج ۴

۱۹- گروه فرهنگی شهید ابراهیم هادی ، فرزندان مسجد، تهران : شهید ابراهیم هادی ، چاپ اول ۱۳۹۷،

۲۰- محسن زاده ، محمد علی ، ضیافه النور، قم : استاد مطهری ، چاپ اول، ۱۳۷۸

۲۱- مقدسی امیری ، حسین ، اعتکاف سنت حسنه ، قم : انتشارات پیام مقدس ، چاپ چهاردهم، ۱۳۸۹

۲۲- \_\_\_\_\_، اعتکاف خلوتی با خدا ، قم : انتشارات پیام قدس ، چاپ سوم ، ۱۳۹۷

۲۳- معین ، محمد ، فرهنگ معین ، تهران : انتشارات ثامن ، ج ۱ ، ۱۳۸۶